

KOMMENTTI PIETARISELLE

Kiitän Juhani Pietarista mielenkiintoisista kommenteista Spinoza-käännökseeni. Vastaan vielä, mutta tällä kertaa lyhyesti. Jääköön se omalta osaltani viimeiseksi puheenvuoroksi tältä erää.

Selostin jo edellisessä repliikissäni (*niin & näin* 2/95) tyhjentävästi kantaini Spinozan *notiones communes* -termin suhteen. Gueroultiin viitaten totesin niiden primääristi ilmaisevan olioiden yhteisiä, siis yleisiä ominaisuuksia, ja vasta toissijaisesti olevan “kaikille ihmisille yhteisiä” (*omnibus hominibus communes*). Juuri tässä järjestyksessä Spinoza etenee siinä *Etiikan* kohdassa, mihin Pietarinen viittaa: olioiden yleisistä ominaisuuksista seuraa, että ihmiset voivat muodostaa niistä yhteisiä käsitteitä.

En kiistele asiasta enempiä, koska en, toisin kuin mitä Pietarisen esityksen pohjalta ehkä saattaisi luulla, ole yksinkertaisesti kääntänyt *notio communisia* “yleiskäsitteeksi”. Termin tietyn moniselitteisyyden vuoksi olen päinvastoin tehnyt kuvailevampia käännösvalintoja. Niinpä kun Spinoza kohdassa II.40 huom. 1 kirjoittaa: “...causam notionum, quae Communes vocantur..., explicui”, suomennan: “Olen ... selittänyt ... yleisiksi tai yhteisiksi nimitettyjen käsitteiden syyn”, ja kohdassa II.38 koroll. taas, missä alkutekstissä lukee: “...dari quaedam ideas, sive notiones omnibus hominibus communes”, olen kääntänyt: “on olemassa tiettyjä kaikille ihmisille yhteisiä ideoita tai yleiskäsitteitä”.

Toisin sanoen olen termin strategisissa esiintymiskohdissa pyrkinyt kääntämään määritteen *communis* yhtäaika kahdella rinnakkaisella suomen kielen sanalla: ‘yhteinen’ ja ‘yleinen’. Päädyin tähän ratkaisuun, koska *notio communis* on käsittehistoriallisesti varsin hankala suomennettava. Toisissa kohdissa taas olen kääntänyt *notiones communes* aivan Pietarisen toivomalla tavalla “yleiskäsitteiksi” (esim. II.47 huom.). Kaiken kaikkiaan, en oikein ymmärrä Pietarisen käännökseeni kohdistamaa moitetta tässä asiassa.

Äsken mainitun kaltaista kahden rinnakkaisvastineen ratkaisua käytin muuten myös *corpus*-sanankohdalla. Sehän merkitsee sekä ‘kappaletta’ että ‘(ihmis)ruumista’. Kohdissa, missä Spinoza näyttää puhuvan kappaleista yleensä siinä merkityksessä että hän ajattelee myös ihmisruumiiden sisältyvän tähän kategoriaan, olen suomentanut corpusen ilmauksella “kappale eli ruumis” (esim. II.12, II.13). Hieman kömpelöä, se myönnettäköön, mutta muutakaan konstia en keksinyt.

Mitä *Etiikan* osan I määritelmään 4 tulee, niin sen merkityksestä on todella-

kin tulkintaerimielisyyksiä Spinoza-tutkijoiden välillä. Itse näen asian siten, että Spinoza on *tanquam*-varauksella halunnut välttää kartesiolaisen reaali-distinktion tuomat ongelmat. Descartesin mukaanhan ajattelu ja ulottuvaisuus ovat eri substansseina *realiter distincta*, jolloin niillä täytyisi myös olla toisistaan täysin riippumattomat olemukset, ja tämänhän Spinoza nimenomaan kiistää.

Mitä tulee määrättyjen ja epämääräisten muotojen käyttämiseen eräissä *Etiikan* II ja III osan propositioissa, niin minusta kyse on kyllä enemmän vivahde-erosta kuin oleellisesti eri tulkinnasta, ja siksi olen pitänyt mahdollisena niiden vaihtelevaa käyttöä. Koska Pietarinen toivoo parempia perusteluja käännösvalinnoilleni, koskettelen asiaa lyhyesti.

Epämääräisillä muodoilla en ole tahtonut tulkita Spinozaa niin, että hän tarkoittaisi ideoiden vähittäistä kehitystä ihmisen tajunnassa, vaan sitä, että ihmisellä ei alussa vielä ole adekvaattia tietoa Jumalasta. Kun Spinoza sanoo propositionissa II.11, että “ensimmäinen ihmistajunnan aktuaalista olemista muodostava seikka” on “jonkin aktuaalisesti olemassa olevan yksittäisen olion idea”, hän nimenomaan korostaa heti proposition todistuksessa, että ihmistajuntaa ensiksi muodostava seikka ei voi olla minkään äärettömän olion — ts. Jumalan — idea. Jos nyt ihmistajunta olisi pelkästään idea ihmisen omasta ruumiista, joka on äärellinen kappaletta (kuten määrätyn muodon käyttö implikoi), niin miten ihminen voisi tajunnassaan muodostaa ideaa äärettömästä oliosta?

Sitäpaitsi Spinoza toteaa selvästi, ettei ihmistajunnan kohteena ole vain ihmisruumis, vaan kaikki muutkin ulkoiset kappaleet, sikäli kun ne vaikuttavat ihmisruumiiseen (II. 16). Enemmänkin, tajunta ei tiedosta ruumista muuten kuin ruumiseen kohdistuneiden vaikutusten ideoiden välityksellä (II. 17). Näihin vaikutuksiin ei välttämättä sisälly mitään adekvaattia tietoa (II.25, II.27). Koska ihmistajunnalla ei siis alussa näytä Spinozan mukaan olevan adekvaatteja ideoita tai Jumalan ideaa eksplisiitissä muodossa, vaikka se toisaalta onkin osa Jumalan ääretöntä ymmärrystä, olen pitänyt parhaana epämääräisen muodon käyttämistä (“ihmistajuntaa muodostava idea...”).

Lopuksi proposition II.38 todistus. Minun on vaikea nähdä, miten Jumalalla voisi olla epäadekvaattisia ideoita edes silloin kun hän muodostaa ihmistajuntaa – tai ihmistajunnan.

Vesa Oittinen